

març 2002

Andreu Domingo i Valls
Jordi Bayona i Carrasco

HABITATGE I ASSENTAMENT DE LA POBLACIÓ DE NACIONALITAT
ESTRANGERA ALS BARRIS DE BARCELONA, 1991 i 2001

QÜESTIONS D'HABITATGE

Població amb nacionalitat d'algun país asiàtic

7.423 homes

4.718 dones

sumari INTRODUCCIÓ 3 LA POBLACIÓ DE NACIONALITAT ESTRANGERA A BARCELONA DE 1991 A 2001 4
LA CONSTRUCCIÓ D'UNA TIPOLOGIA PER BARRIS DE L'HABITATGE A 1991 11 ALGUNES REFLEXIONS
AL VOLTANT DE L'HABITATGE I L'ASSENTAMENT DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA 22 VERSIÓ CASTELLANA 24

introducció

Des del Centre d'Estudis Demogràfics, per encàrrec del Patronat Municipal de l'Habitatge de Barcelona i a partir de les dades cedides per l'Institut d'Estadística de Catalunya i el Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona, volem presentar aquesta recapitulació dels principals resultats de l'estudi *Habitatge i població de nacionalitat estrangera a la ciutat de Barcelona*, mentre esperem obtenir les dades resultants del Cens del 2001, que seran determinants per poder establir la comparació amb les del Cens de 1991.

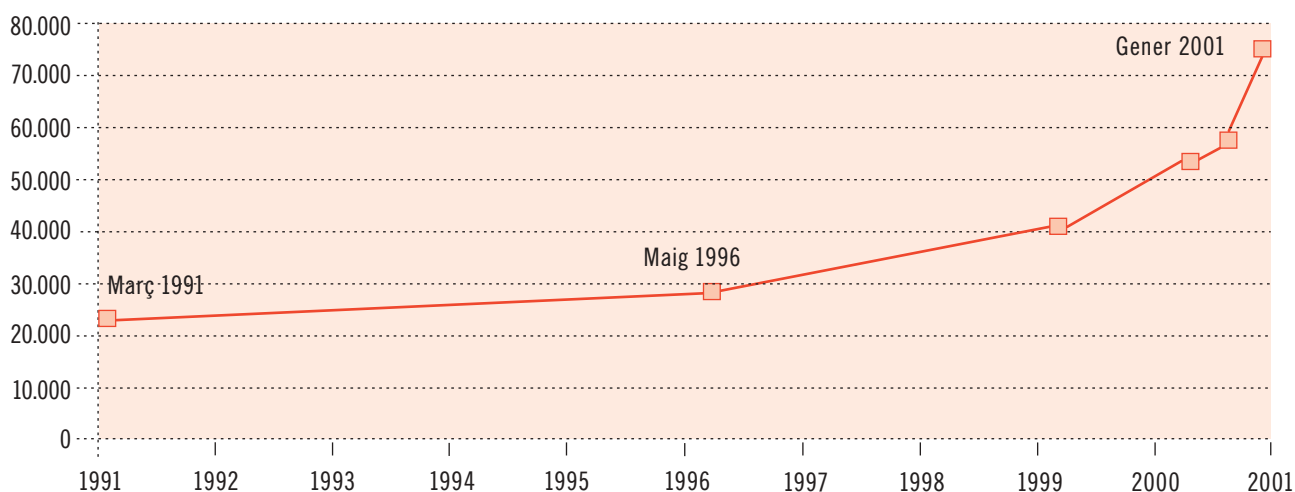
El municipi de Barcelona, igual que el conjunt de Catalunya, en la darrera dècada del segle XX ha experimentat un augment accelerat i diversificat dels corrents migratoris internacionals que ha modificat les característiques de la població de nacionalitat estrangera que hi resideix. L'accés a l'habitatge es configura, sens dubte, com un dels elements determinants, sinó el més important, de la distribució d'aquesta població en el territori. L'increment de corrents migratoris és tan important que contribueix a incidir sobre l'augment de la demanda d'habitatges.

Per relacionar les característiques de l'habitatge per barris amb la distribució i l'evolució de la població de nacionalitat estrangera a Barcelona, ens hem vist obligats a fer un estudi de caire ecològic on es posen en contacte els trets bàsics dels habitatges observats per a l'any 1991 amb la població de nacionalitat estrangera registrada al Cens del 2001, el Padró del 1996 i el Padró continu, amb data de referència a 1 de gener de 2001.

La població de nacionalitat estrangera a Barcelona de 1991 a 2001

En el decenni comprès entre 1991 i 2001, la població de nacionalitat estrangera comptabilitzada al municipi de Barcelona ha triplicat el seu nombre: de les 23.720 persones censades al mes de març de 1991 a les 74.081 enregistrades al Padró continu l'1 de gener de 2001. Si fins a l'any 1996, quan trobàvem 29.059 persones amb nacionalitat estrangera, aquest increment s'ha produït de forma lenta, en l'últim quinquenni enregistrat l'augment ha estat considerable.

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE NACIONALITAT ESTRANGERA AL MUNICIPI DE BARCELONA, 1991-2001

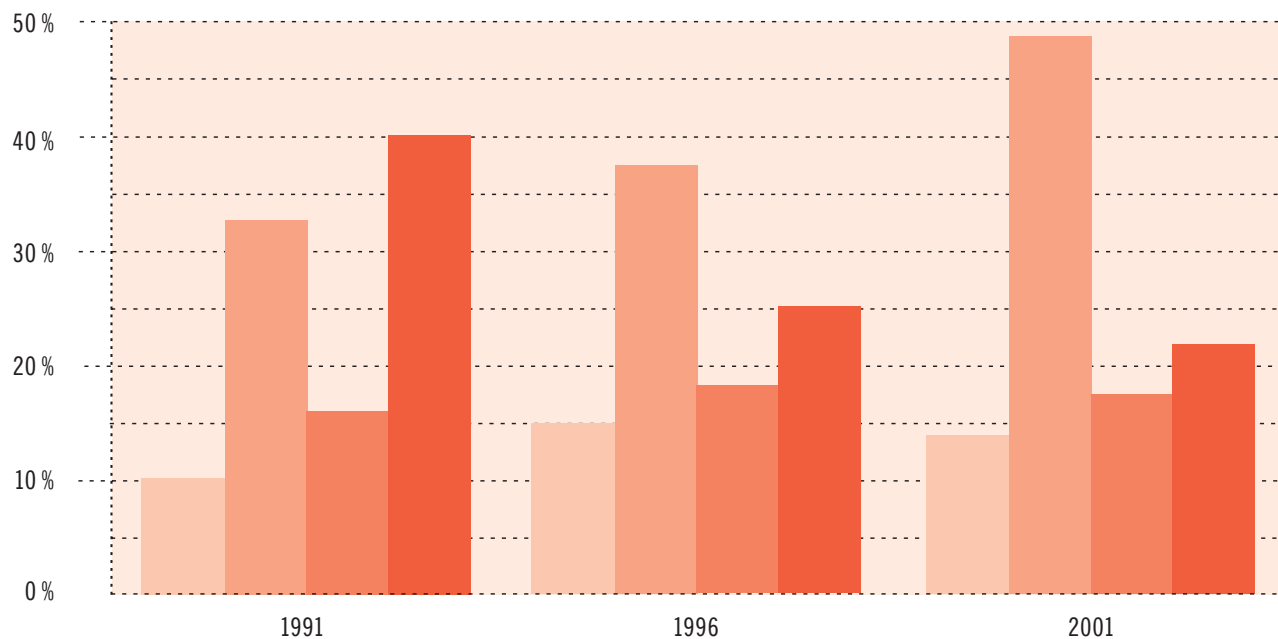

Font: Padró municipal d'habitants 1991, 1996 i Padró continu 2001, a partir de les dades del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona i de l'Institut d'Estadística de Catalunya. Elaboració CED.

Aquest augment s'ha traduït, a més, en un increment del percentatge sobre la població total de Barcelona, de l'1,4 % al 4,9 %. Per altra banda, s'ha rejuenit l'estructura per edats gràcies a la contribució dels fluxos migratoris, essencialment protagonitzats per joves i adults joves, i a la mateixa dinàmica demogràfica de la població ja assentada, fecunditat i migracions principalment (migracions intermunicipals) i mortalitat molt secundàriament. Així, si la mitjana d'edat l'any 1996 era de 35,8 anys, el 2001 passava a ser de 32,2 anys.

D'aquesta manera, l'arribada de població estrangera ha compensat positivament el signe del creixement de la ciutat, alhora que frenava el ritme d'envelliment. Si entre 1981 i 1996 el municipi de Barcelona va perdre al voltant de dos-cents cinquanta mil habitants, en el quinquenni de 1996 a 2001 ha guanyat quatre mil persones, amb la contribució d'un increment de quaranta-cinc mil persones de nacionalitat estrangera. Tot i que el percentatge de persones més grans de 64 anys ha passat de ser un 20,6 % l'any 1996 a un 21,9 % el 2001, sense l'aportació de la població de nacionalitat estrangera aquest envelliment hauria estat més gran. Així, si al 1996 la població de nacionalitat espanyola presentava un 20,8 % de població gran, al 2001 hauria passat al 22,8 %. En aquest sentit, la migració de nacionalitat estrangera no només ha compensat l'envelliment a causa de la combinació de baixa fecunditat i perllongament de l'esperança de vida, sinó que compensa la sortida de joves barcelonins cap a altres municipis, la qual cosa contribueix al sobreenvelliment del municipi.

POBLACIÓ DE NACIONALITAT ESTRANGERA SEGONS EL CONTINENT D'ORIGEN, BARCELONA, 1991, 1996 I 2001

- Àfrica
- Amèrica
- Àsia
- Europa

Font: Padró municipal d'habitants 1991, 1996 i Padró continu 2001, a partir de les dades del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona i de l'Institut d'Estadística de Catalunya. Elaboració CED.

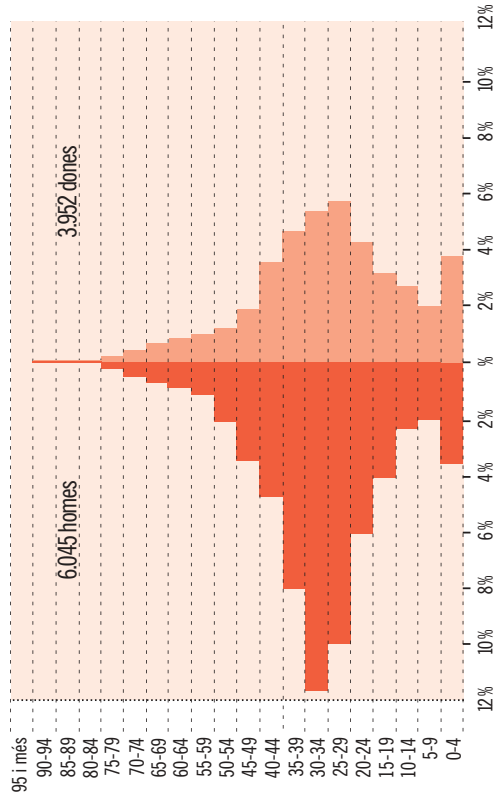
La composició per nacionalitats o per grans orígens continentals també ha fluctuat: a l'any 1991, la major part dels efectius tenien nacionalitat d'un país europeu, representava el 40,5 % del total del col·lectiu, mentre que el 2001 els europeus havien descendit fins al segon lloc, amb un 22 %, per sota de la població americana, que ha passat del 33 al 48 % del total. En termes relatius les poblacions africana i asiàtica s'han mantingut amb percentatges similars als inicials, d'un 16,4 % l'asiàtica i d'un 13,5 % l'africana l'any 2001, tot i que en nombres absoluts multipliquen per tres i per quatre respectivament els efectius presents l'any 1991.

Les piràmides de la població de nacionalitat estrangera per continents que residia a Barcelona l'1 de gener de 2001 reflecteixen visiblement el resultat dels fluxos migratoris dels darrers anys, amb la persistència de significatius desequilibris per sexe: masculinitzada l'africana, feminitzada l'americana, i equilibrades l'europea i l'asiàtica, tot i que en aquest darrer cas es tracta del resultat contrarrestat de descompensacions força acusades i de signe invers segons la nacionalitat. La població amb nacionalitat d'algun país americà és la més representada entre el col·lectiu de població de nacionalitat estrangera a Barcelona, amb 35.530 persones, amb l'esmentat desequilibri força patent sobretot a les edats protagonistes dels fluxos migratoris. En segon lloc trobem els ciutadans amb alguna nacionalitat europea, 16.277 persones, el 22 % del total (el 78 % dels quals pertany a països de la Unió Europea). A la piràmide es pot apreciar tant l'equilibri entre els sexes com el pes d'una població madura.

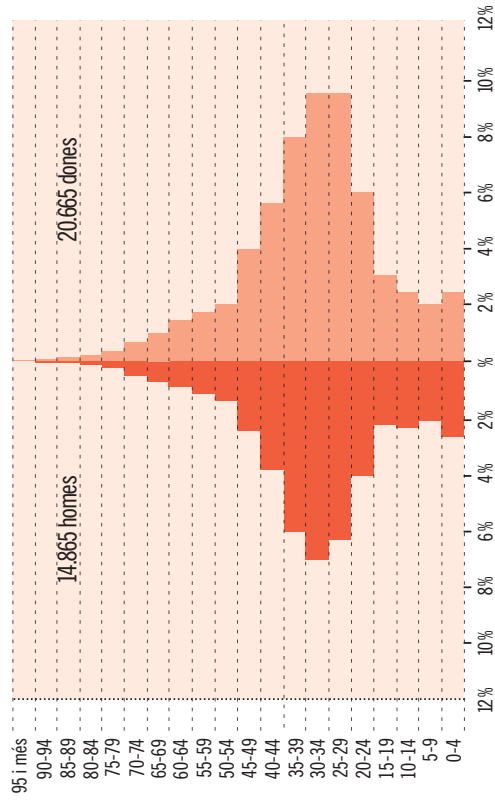
Els originaris del continent asiàtic, amb 12.141 residents, presenten pautes tan dispars com les de Filipines (feminitzada), Pakistan (masculinitzat), o la Xina, sense desequilibris aparents per sexe. Les 9.997 persones del continent africà, el 13,5 % del total, són el prototipus de població molt masculinitzada, gairebé el reflex de la piràmide de la població marroquina. Finalment,

PIRÀMIDES DE POBLACIÓ DE NACIONALITAT ESTRANGERA AL MUNICIPI DE BARCELONA, SEGONS EL CONTINENT D'ORIGEN, 2001

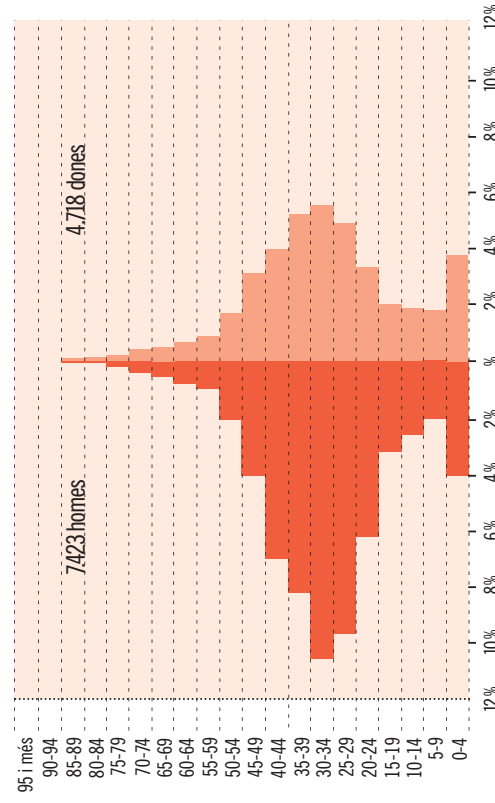
Població amb nacionalitat d'algun país africà

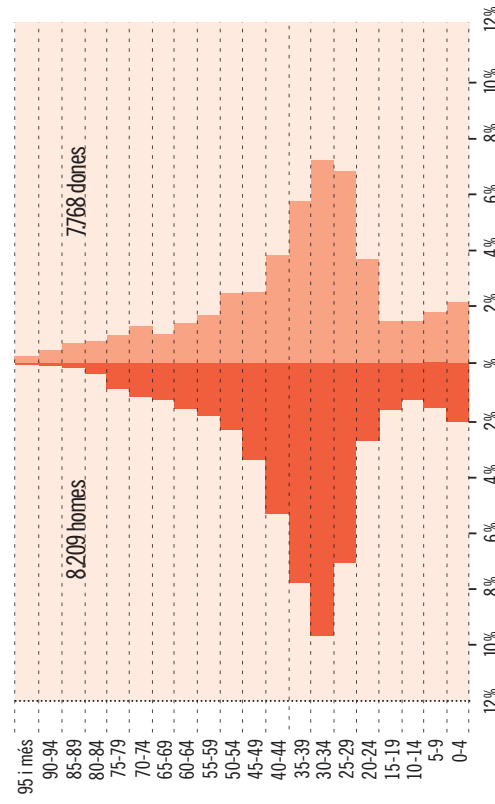
Població amb nacionalitat d'algun país americà

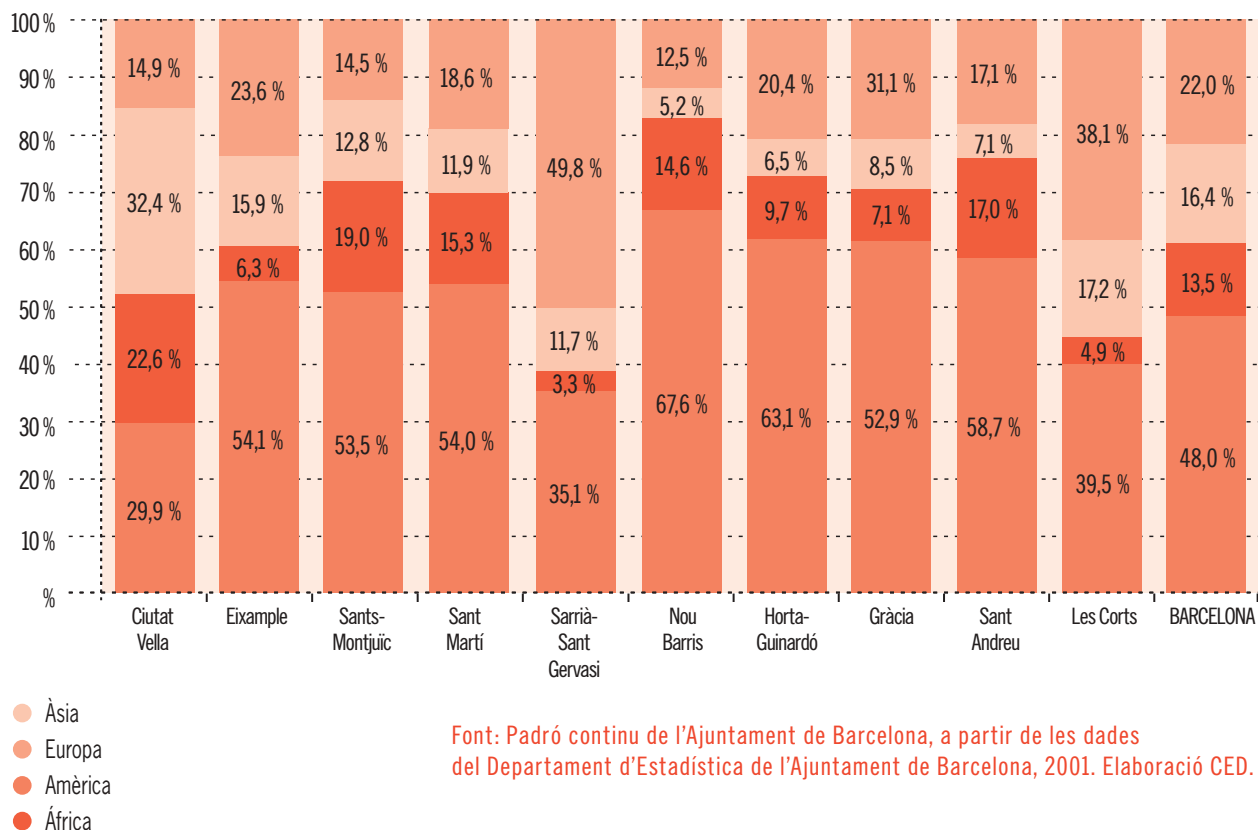
Població amb nacionalitat d'algun país asiàtic

Població amb nacionalitat d'algun país europeu

Font: Padró continu de la ciutat de Barcelona, a partir de les dades del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona, 2001. Elaboració CED.

POBLACIÓ DE NACIONALITAT ESTRANGERA SEGONS EL CONTINENT, EN NOMBRES RELATIUS, BARCELONA I DISTRICTES, 2001

Font: Padró continu de l'Ajuntament de Barcelona, a partir de les dades del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona, 2001. Elaboració CED.

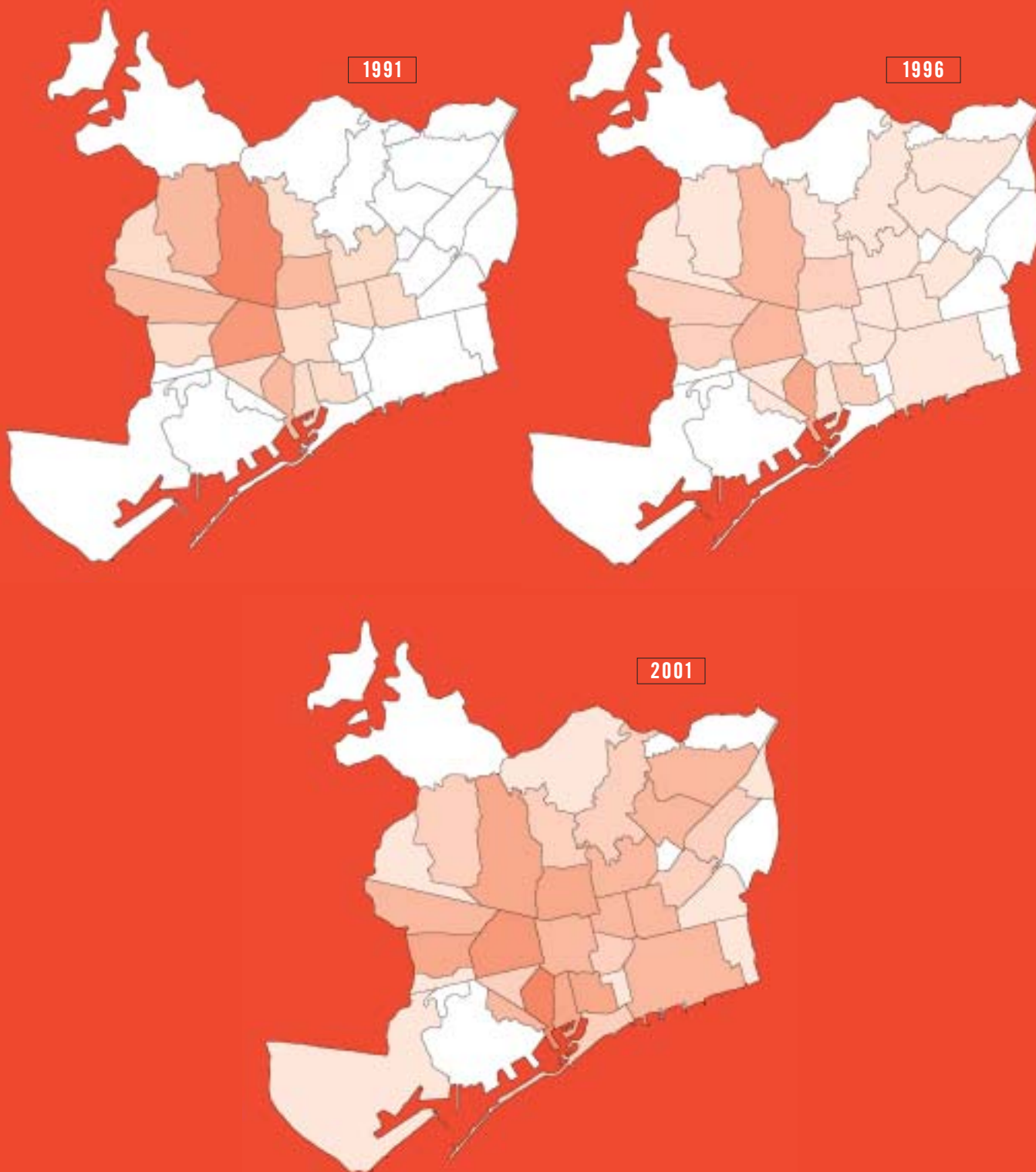
112 persones són de nacionalitats d'Oceania i únicament comptabilitzem 24 apàtrides.

La distribució espacial de la població de nacionalitat estrangera durant la darrera dècada del segle XX ha estat clarament influenciada per la seva evolució ascendent. L'any 1991 ens mostrava una situació inicial fortament polaritzada entre Sarrià-Sant Gervasi i les Corts (el 20,9 i el 9,4 % del total d'estrangers de Barcelona), per un cantó, i Ciutat Vella (el 14,7 %) i l'Eixample (el 19 %) per l'altre, mentre que l'any 2001 destaca la concentració d'estrangers a Ciutat Vella (el 23 %) i l'augment i la igualació de la presència d'estrangers en la resta de barris de la ciutat.

Tanmateix, la composició per nacionalitats dels diferents districtes de la ciutat ens indicarà la continuïtat de la polarització espacial observada entre les zones amb condicions d'habitatge per damunt de la mitjana del municipi i Ciutat Vella. Si a la major part dels districtes la composició per nacionalitats dels estrangers que hi resideixen depèn sobretot de l'evolució d'aquests en el conjunt de Barcelona, a Sarrià-Sant Gervasi i a les Corts la població de nacionalitat estrangera que es manté estable és, preferentment, d'origen europeu o de països occidentals, mentre que a Ciutat Vella trobem sobretot col·lectius procedents de països en via de desenvolupament, com Marroc, Filipines o bé Pakistan. Tant en un cas com en l'altre es registren alts percentatges de concentració espacial d'aquests col·lectius, en canvi, la distribució dels immigrants sud-americans es caracteritza per la manca de concentració; són presents a gairebé tots els districtes.

Si prenem les estructures de la llar com a indicador de la demanda d'habitatges, les parelles amb o sense fills resulten aclaparadorament majoritàries a totes les nacionalitats, igual que al conjunt de la població. Així, el 56 % de la població

DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE NACIONALITAT ESTRANGERA AL MUNICIPI DE BARCELONA, EN NOMBRES ABSOLUTS, PER ZONES ESTADÍSTIQUES GRANS, 1991, 1996 I 2001

- Més de 8.000 persones
- Entre 5.000 i 8.000 persones
- Entre 3.000 i 5.000 persones
- Entre 2.000 i 3.000 persones
- Entre 1.000 i 2.000 persones
- Entre 500 i 1.000 persones
- Menys de 500 persones

Font: Observatori Permanent de la Immigració (1997) per a les dades de 1991; Padró municipal d'habitants, 1996, a partir de les dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya; Padró continu de l'Ajuntament de Barcelona (2001), a partir de les dades del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona. Elaboració CED.

POBLACIÓ DE NACIONALITAT ESTRANGERA A BARCELONA, 2001, EN NOMBRES ABSOLUTS I RELATIUS, I PROPORCIÓ RESPECTE EL TOTAL DE POBLACIÓ, SEGONS EL CONTINENT D'ORIGEN I EL BARRI

	Nombres absoluts	Proporció dones	Proporció sobre el total de població	Distribució de la pob. estrangera	Segons el continent d'origen			
					Àfrica	Amèrica	Àsia	Europa
Ciutat Vella	17.074	41,7%	19,0	23,0	22,6	29,9	32,4	14,9
Raval	8.744	42,2%	23,1	11,8	19,8	25,2	46,4	8,5
Gòtic	3.683	38,6%	22,2	5,0	18,9	34,3	21,3	25,2
Parc	3.244	44,9%	16,1	4,4	30,1	35,6	15,4	18,7
Barceloneta	1.403	40,3%	9,2	1,9	31,8	34,9	14,0	19,4
Eixample	13.395	53,4%	5,4	18,1	6,3	54,1	15,9	23,6
Esquerra Eixample	5.317	53,7%	5,6	7,2	4,1	53,2	19,3	23,3
Sagrada Família	2.675	54,6%	5,4	3,6	8,0	66,2	9,2	16,4
Dreta Eixample	2.078	53,4%	5,2	2,8	7,2	40,0	12,9	39,4
Sant Antoni	1.862	50,6%	5,2	2,5	7,8	55,3	18,3	18,4
Estació Nord	1.463	53,8%	5,1	2,0	8,0	53,5	16,5	21,7
Sants-Montjuïc	8.595	50,3%	5,1	11,6	19,0	53,5	12,8	14,5
Poble-sec	2.944	48,6%	8,6	4,0	26,5	45,9	14,1	13,3
Bordeta-Hostafrancs	897	50,2%	4,8	1,2	13,8	61,1	11,6	13,5
Sants	3.489	51,3%	4,6	4,7	15,5	58,1	11,3	15,0
Font de la Guatlla	432	50,7%	4,4	0,6	13,7	47,2	20,8	18,1
Zona Franca-Port	806	52,5%	2,8	1,1	15,6	56,5	12,0	15,9
Montjuïc	18	38,9%	2,3	0,0	16,7	55,6	5,6	22,2
Les Corts	3.307	53,3%	4,0	4,5	4,9	39,5	17,2	38,1
Pedralbes	982	53,1%	7,3	1,3	1,6	21,2	25,5	51,4
Les Corts	2.325	53,4%	3,4	3,1	6,3	47,2	13,8	32,5
Sarrià-Sant Gervasi	5.915	54,8%	4,4	8,0	3,3	35,1	11,7	49,8
Vallvidrera-les Planes	154	47,4%	5,1	0,2	2,6	29,9	1,9	65,6
Sarrià	1.671	54,5%	4,9	2,3	2,1	28,2	14,5	55,1
Sant Gervasi	4.090	55,2%	4,2	5,5	3,8	38,1	10,9	47,0
Gràcia	4.805	53,1%	4,2	6,5	7,1	52,9	8,5	31,1
Gràcia	3.597	53,2%	4,3	4,9	7,1	53,3	9,6	29,6
Vallcarca	1.208	52,6%	3,9	1,6	7,2	51,6	5,2	35,6
Horta-Guinardó	4.893	51,9%	2,9	6,6	9,7	63,1	6,5	20,4
Guinardó	2.465	52,3%	3,7	3,3	8,8	63,6	6,2	20,9
Vall d'Hebron	971	51,4%	3,3	1,3	8,4	65,6	7,7	18,2
Horta	1.457	51,6%	2,1	2,0	12,0	60,6	6,2	21,0
Nou Barris	5.018	54,0%	3,0	6,8	14,6	67,6	5,2	12,5
Vilapicina-Turó de la Peira	2.472	55,1%	3,8	3,3	10,4	76,2	2,9	10,4
Roquetes-Verdum	2.222	53,8%	2,6	3,0	16,4	62,7	7,7	13,1
Ciutat Meridiana-Vallbona	324	47,2%	2,6	0,4	34,3	35,2	5,9	24,7
Sant Andreu	4.052	54,9%	3,0	5,5	17,0	58,7	7,1	17,1
Trinitat Vella	567	46,0%	6,8	0,8	57,1	35,6	0,7	6,5
Sagrera	1.993	57,7%	3,8	2,7	6,8	67,5	7,6	18,0
Congrés	309	56,6%	2,3	0,4	12,0	64,7	7,1	16,2
Sant Andreu	1.007	54,4%	2,0	1,4	13,0	56,1	9,6	21,1
Bon Pastor	176	51,1%	1,4	0,2	34,7	38,1	6,8	20,5
Sant Martí	7.022	50,2%	3,4	9,5	15,3	54,0	11,9	18,6
Fort Pius	584	49,5%	4,9	0,8	11,8	51,2	15,4	21,1
Clot	2.692	52,8%	4,4	3,6	12,9	61,5	8,3	17,3
Poblenou	2.182	45,7%	4,3	2,9	20,4	40,6	16,7	22,0
Barri Besòs	571	48,7%	2,3	0,8	20,7	58,1	8,1	12,8
Verneda	993	54,5%	1,7	1,3	9,8	62,1	11,5	16,5
BARCELONA	74.081	50,2%	4,9	100,0	13,5	48,0	16,4	22,0

Font: Padró continu de l'Ajuntament de Barcelona, a partir de les dades del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona, 2001 Elaboració CED.

DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE NACIONALITAT ESTRANGERA SEGONS EL TIPUS DE LLAR EN QUÈ VIUEN, SEGONS EL SEXE I EL CONTINENT, BARCELONA, 1996

	Europa			Àfrica			Amèrica			Àsia		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Llars unipersonals	14,1	19,9	17,0	10,4	7,2	9,0	12,8	11,0	11,8	8,8	5,7	7,3
LLARS UNIPERSONALS	14,1	19,9	17,0	10,4	7,2	9,0	12,8	11,0	11,8	8,8	5,7	7,3
Tots emparentats	3,3	3,4	3,3	4,7	4,1	4,5	3,4	4,5	4,1	4,6	3,6	4,1
Cap emparentat	2,0	2,1	2,0	3,5	1,6	2,6	2,7	3,6	3,2	2,3	2,1	2,2
Algún emparentat	0,3	0,2	0,2	1,8	0,8	1,3	0,5	1,3	1,0	2,4	1,0	1,8
LLARS SENSE NUCLI	5,6	5,6	5,6	9,9	6,5	8,4	6,7	9,3	8,3	9,4	6,7	8,1
Parelles sense fills	22,1	18,2	20,1	9,1	8,2	8,7	14,4	11,8	12,8	8,5	7,5	8,0
Parelles amb fills	38,5	31,5	35,0	32,3	31,9	32,1	33,5	26,3	29,2	35,4	36,0	35,7
Pares sols amb fills	3,3	1,4	2,3	5,8	3,6	4,8	2,6	1,1	1,7	2,8	1,1	2,0
Mares soles amb fills	4,2	10,3	7,2	4,0	9,8	6,6	5,2	10,5	8,4	2,6	6,5	4,5
LLARS NUCLEARS SIMPLES	68,1	61,3	64,7	51,2	53,5	52,2	55,6	49,7	52,1	49,2	51,0	50,1
Parelles sense fills amb altres persones	2,4	2,8	2,6	5,3	4,3	4,9	5,3	6,4	6,0	5,9	5,8	5,9
Parelles amb fills i amb altres persones	5,5	5,7	5,6	12,8	15,7	14,1	11,4	12,5	12,1	16,9	20,0	18,4
Pares sols amb fills i amb altres persones	0,5	0,3	0,4	2,8	0,8	1,9	0,8	0,5	0,6	1,8	0,9	1,4
Mares soles amb fills i amb altres persones	0,9	1,8	1,4	1,5	5,4	3,3	1,9	5,3	3,9	0,8	2,8	1,8
LLARS NUCLEARS EXTENSES	9,2	10,6	9,9	22,5	26,3	24,2	19,3	24,7	22,5	25,4	29,6	27,4
Amb dos nuclis	3,0	2,5	2,7	5,7	6,1	5,9	5,1	4,9	5,0	6,6	6,6	6,6
Amb tres nuclis o més	0,0	0,1	0,1	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3	0,3	0,5	0,3	0,4
LLARS MÚLTIPLES	3,0	2,6	2,8	6,0	6,5	6,2	5,5	5,2	5,4	7,1	7,0	7,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Estadística de Població annexa al Padró municipal d'habitants, 1996, a partir de dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya. Elaboració CED.

TIPOLOGIA DELS BARRIS DE BARCELONA EN RELACIÓ A LES CARACTERÍSTIQUES DE L'HABITATGE

- Grup 1
- Grup 2
- Grup 3
- Grup 4
- Grup 5

Font: Diverses fonts. Elaboració C.E.D.

de nacionalitat estrangera resideix en un habitatge familiar compost per una parella, amb o sense fills, o una família monoparental amb fills, sense la presència d'altres persones. Molts dels altres tipus de llar s'hauran de prendre com a transitoris i estretament relacionats amb l'etapa del procés migratori. Haurem de pensar que amb el reagrupament familiar o la formació d'altres nuclis familiars, viure en un altre tipus de llar com les llars unipersonals, les llars sense nucli, les llars múltiples, i parcialment en les llars monoparentals i complexes és per a la majoria de persones de nacionalitat estrangera un fenomen més relacionat amb la biografia personal (familiar i migratòria) que no pas amb diferències culturals.

La construcció d'una tipologia per barris de l'habitatge al 1991

Per construir una tipologia dels barris en relació a l'habitatge i la situació de la població de nacionalitat estrangera que sigui operativa s'ha utilitzat el mètode estadístic d'agrupació de dades anomenat Cluster, que consisteix a formar conglomerats de dades a partir de diferents variables, de manera que permetin crear grups al més homogenis possible. Així doncs, i a partir de diferents variables relacionades amb l'habitatge, es contrastarà la situació de la població de nacionalitat estrangera. La unitat estadística d'anàlisi es correspon a l'anomenada Zona Estadística Gran (ZEG), que es pot assimilar als grans barris de la ciutat.

En relació a l'habitatge, i per a 1991, s'han seleccionat les variables següents:

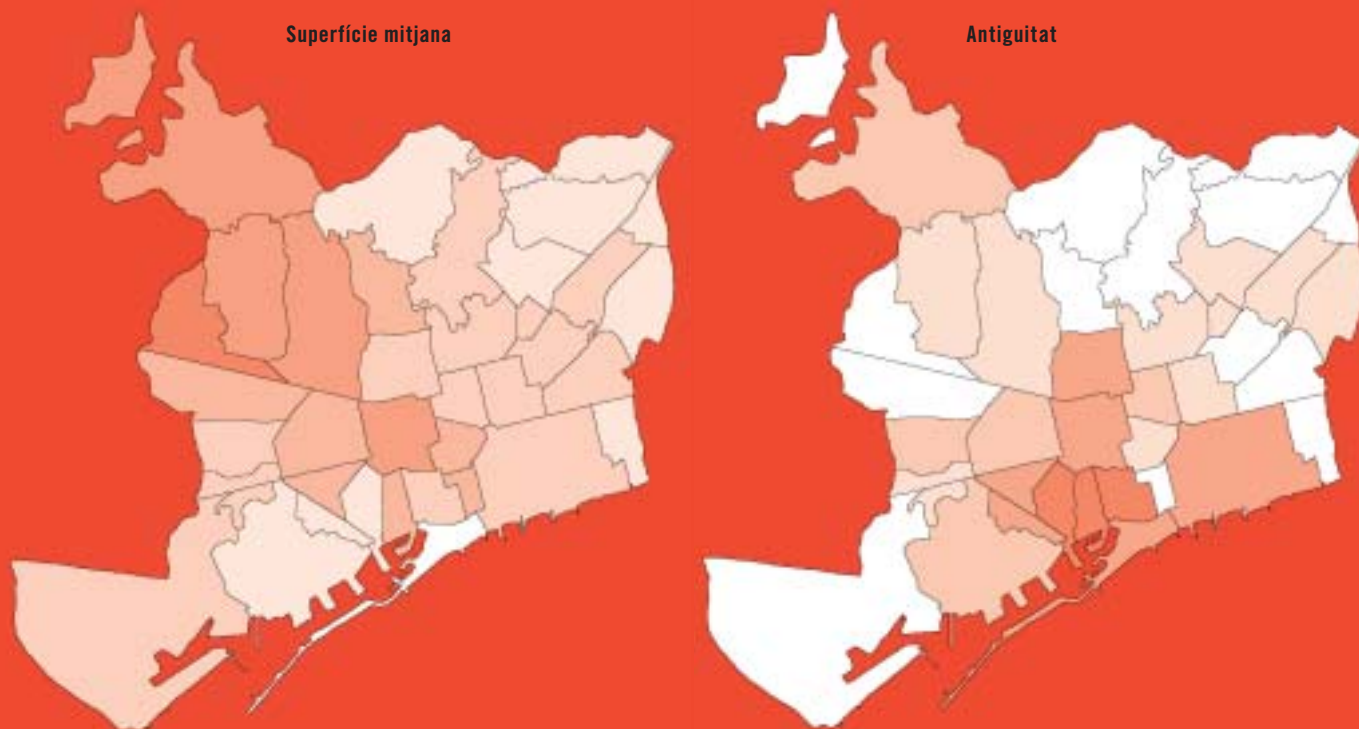
- 1) la superfície mitjana;
- 2) l'antiguitat mitjana;
- 3) la proporció d'habitatges en règim de lloguer;
- 4) la proporció d'habitatges sense aigua calenta;

VARIABLES UTILITZADES EN LA CONSTRUCCIÓ DE LA TIPOLOGIA DE BARRIS EN RELACIÓ A L'HABITATGE I LA POBLACIÓ DE NACIONALITAT ESTRANGERA, 1991

		Sense aigua calenta (%)	Sense bany o dutxa (%)	Cost mitjà del lloguer (ptes)	Superfície (m ²)	Antiguitat (anys)
Ciutat Vella	Barceloneta	35,8	15,6	51.699	48,2	69,9
	Parc	45,9	15,2	68.290	68,7	99,0
	Gòtic	36,7	10,5	82.923	84,7	99,0
	Raval	45,4	18,1	59.801	62,3	99,0
Eixample	Sant Antoni	14,1	3,1	81.750	81,1	57,8
	Esquerra Eixample	11,3	2,1	94.375	86,3	47,8
	Dreta Eixample	11,8	1,8	124.697	108,3	69,2
	Estació Nord	8,6	1,5	86.197	82,3	38,9
	Sagrada Família	9,7	3,4	72.067	74,3	41,4
Sants-Montjuïc	Poble-sec	23,6	6,5	64.854	62,0	60,0
	Montjuïc	32,8	12,9	63.250	63,7	43,5
	Zona Franca-Port	5,7	1,2	105.544	68,2	24,8
	Font de la Guatlla	8,6	3,4	61.216	73,8	33,7
	Bordeta-Hostafrancs	10,1	3,2	77.143	71,7	36,7
	Sants	13,6	4,2	71.978	68,6	41,7
Les Corts	Les Corts	5,9	1,5	95.393	83,5	26,0
	Pedralbes	1,9	0,1	250.897	132,7	22,5
Sarrià-Sant Gervasi	Sant Gervasi	5,3	0,5	111.277	111,4	33,9
	Sarrià	5,4	1,3	167.513	110,0	33,1
	Vallvidrera-les Planes	8,0	2,1	106.667	99,4	40,3
Gràcia	Gràcia	14,3	4,5	73.421	74,4	50,9
	Vallcarca	6,4	1,0	81.536	78,7	29,4
Horta-Guinardó	Guinardó	6,3	1,0	69.953	71,5	30,4
	Horta	6,4	1,2	66.978	66,4	27,7
	Vall d'Hebron	5,8	0,4	60.600	61,8	25,1
Nou Barris	Vilapicina-Turó de la Peira	4,8	0,5	71.513	64,3	27,5
	Roquetes-Verdum	5,7	0,9	73.243	62,6	25,0
	Ciutat Meridiana-Vallbona	5,1	1,9	53.177	57,4	24,8
Sant Andreu	Sagrera	4,8	0,7	73.300	73,2	25,1
	Congrés	5,7	0,9	81.987	70,8	33,8
	Sant Andreu	6,4	2,2	71.600	71,7	30,1
	Bon Pastor	7,5	1,6	51.510	57,2	34,5
	Trinitat Vella	5,4	1,2	48.700	59,3	25,5
Sant Martí	Fort Pius	4,7	1,2	89.670	78,0	27,8
	Poblenou	15,6	5,6	68.888	68,8	51,7
	Barri Besòs	4,9	0,3	98.496	60,9	27,0
	Clot	10,1	3,1	73.134	70,3	35,9
	Verneda	3,4	0,1	72.067	70,7	24,0

Font: Cens de Població i Habitatges, 1991; pàgina web de la Cambra de Propietat Urbana de Barcelona, 2001.
Elaboració CED.

	Règim tinença en lloguer (%)	Població/habitatges	Densitat (Hab/ha parcel·lada)	Població de 65 anys i més (%)	Habitatges sense ascensor (%)	Mitjana habitacions
	55,7	2,5	81,9	24,6	43,3	2,4
	64,2	2,4	151,4	26,6	54,6	2,8
	66,5	2,6	137,4	27,3	56,7	3,1
	68,1	2,5	246,4	26,6	53,6	2,9
	43,3	2,6	384,6	23,4	22,5	3,6
	44,5	2,6	295,1	21,5	16	3,6
	53,6	2,7	169,3	25,8	17,6	4
	39,0	2,8	224,7	19,7	11,3	3,6
	40,0	2,7	355,3	21,5	16,1	3,4
	46,0	2,4	342,2	22,8	35,8	3
	47,5	2,8	1,5	15,6	16,7	2,7
	18,3	3,1	10,3	9,6	5,6	3,2
	28,0	2,8	125,8	16,1	10	3,3
	28,5	2,9	196	15,2	16,2	3,2
	37,7	2,7	245,7	18,3	19,2	3,2
	29,4	2,9	139,8	13,1	5,6	3,4
	23,3	3,4	26,1	11,1	3,3	4
	40,5	2,9	118	17,9	4,9	3,8
	34,7	3,2	38,8	15,6	5,8	3,7
	28,2	3,4	1,7	15,4	1,8	3,4
	48,4	2,6	299	22,4	20,2	3,3
	33,2	3,0	81,9	15	14,3	3,3
	32,5	2,9	200,5	16,6	13,3	3,2
	26,1	3,2	90,6	12,6	24,9	3,1
	26,6	3,0	23,4	13,4	19,4	3
	33,1	2,9	203,3	16	17,3	3,1
	17,5	3,1	164,4	13,1	22,6	3
	10,4	3,4	19,3	9,5	23,6	2,9
	28,4	3,0	211,8	12,6	4,2	3,4
	21,2	2,7	232,7	22,6	23,3	3,2
	26,6	3,0	159,4	13,7	8	3,2
	29,5	3,2	27,8	13	20,9	3
	20,6	3,2	47,2	11,4	33,1	2,9
	25,5	2,9	189,4	13,5	6,5	3,4
	37,6	2,8	60,5	18,8	17,9	3,2
	5,6	3,0	165,4	13,8	14,3	3
	33,5	2,8	294,2	16,1	13	3,2
	13,7	3,2	198,6	13,2	6,2	3,3

DISTRIBUCIÓ TERRITORIAL DE LES VARIABLES SUPERFÍCIE MITJANA, ANTIGUITAT, RÈGIM DE TINENÇA I COST MITJÀ D'ACCÉS AL LLOGUER (I)

- Menys de 50 m²
- De 50 a 65 m²
- De 65 a 75 m²
- De 75 a 90 m²
- De 90 a 115 m²
- De 115 a 135 m²

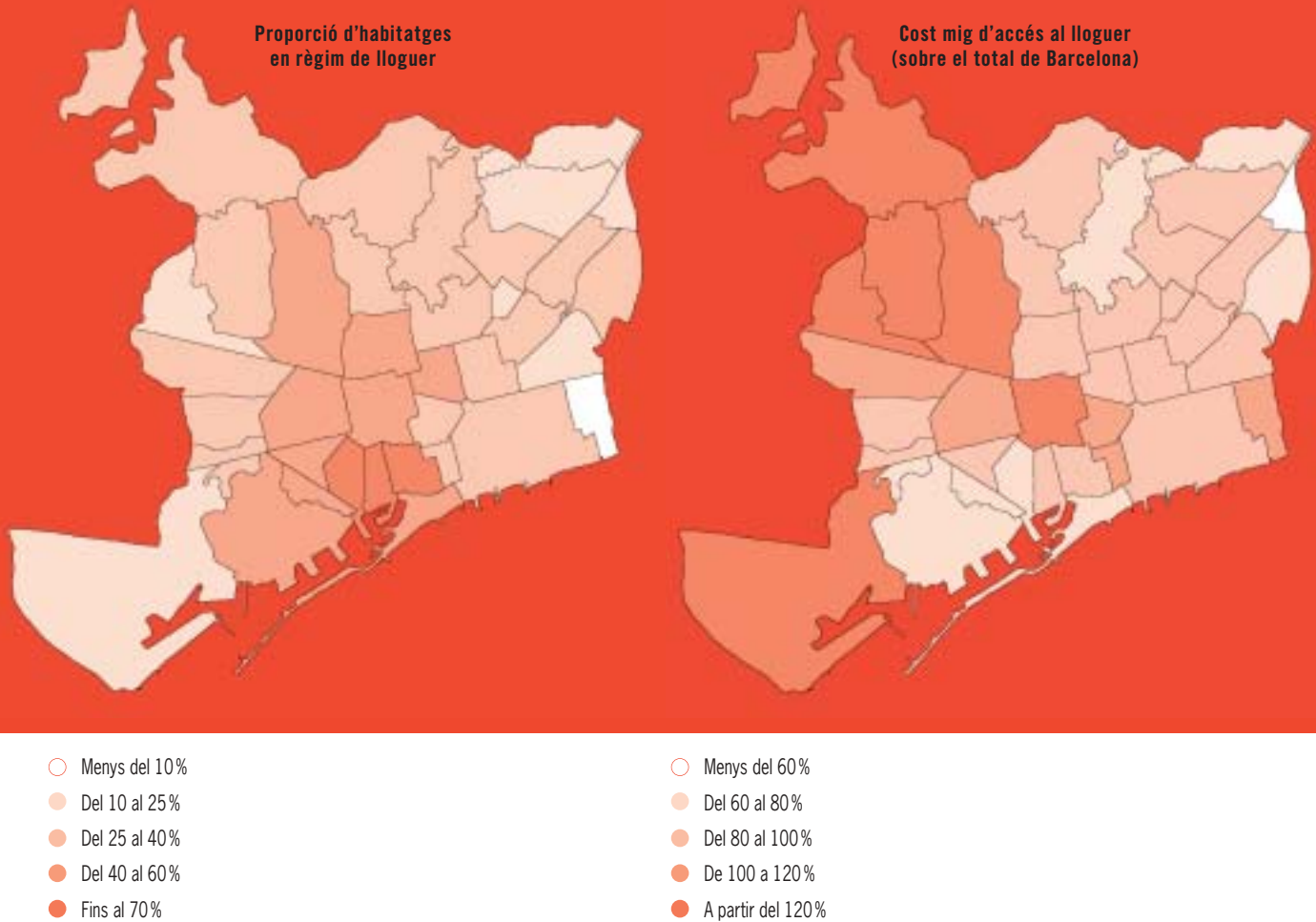
- Menys de 30 anys
- De 30 a 40 anys
- De 40 a 50 anys
- De 50 a 75 anys
- Antiguitat superior a 75 anys

Font: Cens de Població i Habitatges, 1991; pàgina web de la Cambra de Propietat Urbana de Barcelona, 2001. Elaboració C.E.D.

- 5) la proporció d'habitatges sense bany o dutxa;
- 6) els habitatges en una tercera planta o superior sense ascensor;
- 7) la mitjana d'habitacions per habitatge;
- 8) la relació entre efectius de població i nombre d'habitatges del barri;
- 9) la proporció de població total de 65 anys i més del barri;
- 10) la densitat d'edificació del barri, i
- 11) el cost mitjà d'accés al lloguer, en aquest cas per a l'any 2001.

En el conjunt de l'informe, hem assumit que la major part de la població de nacionalitat estrangera resideix en habitatges on el règim de tinença és el lloguer. Aquest fet, que era cert entre els caps de llar que tenien nacionalitat estrangera l'any 1991, creiem que també es mantindrà per a l'any 2001, ja que la major part de persones han arribat en els darrers cinc anys, d'una banda, i de l'altra perquè es tracta principalment de fluxos migratoris que provenen de països en via de desenvolupament, amb menor capacitat econòmica i en condicions molts cops de precarietat.

Les dades referents a l'habitatge i que hem utilitzat en la construcció de la tipologia són mitjanes referides al conjunt d'habitatges del barri. En aquest sentit, desconeixem la dispersió i l'heterogeneïtat

DISTRIBUCIÓ TERRITORIAL DE LES VARIABLES SUPERFÍCIE MITJANA, ANTIGUITAT, RÈGIM DE TINENÇA I COST MITJÀ D'ACCÉS AL LLOGUER (II)

Font: Cens de Població i Habitatges, 1991; pàgina web de la Cambra de Propietat Urbana de Barcelona, 2001. Elaboració C.E.D.

de cada unitat, fet que per a certes nacionalitats podria resultar força important, ja que poden estar relacionades significativament amb la dispersió.

Finalment, recordem que les dades d'habitatge es refereixen necessàriament a l'any 1991, any en què es va confeccionar el Cens de Població i Habitatges. D'aquest fet se'n deriva que les dades utilitzades poden haver sofert canvis importants, especialment en aquells barris on l'activitat constructora o la renovació urbana han estat superiors.

Pel que fa a la situació de la població de nacionalitat estrangera, s'ha tingut en compte, tot i que en aquest resum no estiguin especificats aquells casos que no considerem representatius:

- 1) nombre, sexe, edat i nacionalitat de la població de nacionalitat estrangera, anys 1991, 1996 i 2001;
- 2) la relació amb l'activitat, el nivell instrucció i l'estructura de la llar, any 1996;
- 3) la distribució territorial: pautes de concentració i dispersió segons la nacionalitat, anys 1991, 1996 i 2001, i
- 4) l'estructura de la població de nacionalitat espanyola per sexe i edat a cada barri, anys 1996 i 2001.

Tenint en compte les variables esmentades, s'han identificat cinc grups diferents. Aquesta tipologia resultant defineix clarament el que podríem anomenar situacions extremes: el Grup 1 caracteritzat per la precarietat i el Grup 5 amb les millors condicions d'habitatge del municipi. Per altra banda, trobarem els Grups 3 i 4, on la distinció és més borrosa, i que a més creiem amb moltes possibilitats d'haver canviat la seva composició si haguéssim pogut introduir les variacions en l'habitatge que s'han produït en els deu anys transcorreguts des de 1991. En tot cas, el contrast amb les característiques de la població de nacionalitat estrangera semblen confirmar la coherència d'aquesta agrupació.

Grup 1

El Grup 1, que en termes generals presentava les condicions d'habitatge més precàries de tot el municipi, és també el que mostra la proporció més gran de persones de nacionalitat estrangera. Els principals trets d'aquesta població són que a més de la proporció que representen sobre el total de la població resident a cada barri, les nacionalitats més freqüents mostren pautes de distribució amb altes concentracions espacials. La majoria dels residents estrangers són procedents de països en via de desenvolupament, en destaquen el Marroc, Filipines i Pakistan. A part, són també barris que acullen immigrants en la seva primera etapa del procés migratori en proporcions superiors a d'altres barris.

Els quatre barris de Ciutat Vella més el barri de Montjuïc conformen aquest primer grup, que agrupen el 23 % de tota la població estrangera de Barcelona. Si descomptem Montjuïc, per la poca representativitat del nombre d'habitants que hi resideixen, l'any 2001 els barris Barceloneta, Parc, Gòtic i Raval destacaven per l'alta proporció de persones de nacionalitat estrangera en relació a d'altres barris, el 19 % dels residents a Ciutat Vella són de nacionalitat estrangera. Aquesta proporció s'acompanyava tant d'una forta concentració espacial com d'una gran diversitat de nacionalitats. Era però, majoritària la presència d'immigrants procedents de països en via de desenvolupament, on destaca el Marroc, Filipines i Pakistan (tant en el volum de població com en la concentració d'aquestes nacionalitats). També eren aquestes les tres primeres nacionalitats presents l'any 1991, fet que ens indica una continuïtat temporal força gran, si recordem els canvis enregistrats dels orígens de les persones de nacionalitat estrangera en els darrers deu anys.

En comparació a d'altres barris, tant el desequilibri de sexes a favor dels homes com la concentració en els grups d'edat corresponents als joves i adults joves, fa pensar que aquesta zona és receptora en major proporció de persones a l'inici del seu procés migratori. La relativa presència elevada de llars unipersonals i sense nucli on viuen persones de nacionalitat estrangera en comparació a d'altres barris corrobora aquesta hipòtesi. Al mateix temps, el nivell també superior de famílies formades només per estrangers, respon tant a aquesta primera etapa esmentada com a l'alta concentració de població estrangera. La presència més gran de migrants en la primera etapa del procés migratori que en d'altres barris es tradueix també en relació a l'habitatge i a les formes d'ocupació d'aquest, i en aquest sentit, tot i que no tenim dades per avaluar la importància d'altres formes de residència o ocupació de l'habitatge, volem recordar el paper de les pensions per als nouvinguts, sobretot a principis del període observat, o el de les cambres rellogades com a primeres formes d'ocupació per a moltes de les persones immigrades.

Pel que fa a les característiques de la resta de residents, la població amb nacionalitat espanyola presentava el percentatge més elevat de persones de 65 anys i més de tota la ciutat. En aquests barris coincideixen dos fenòmens

paral·lels, l'envelliment de la població i l'arribada de població de nacionalitat estrangera. La migració no només contribuirà al creixement de la població del barri sinó també produirà un substancial rejueniment de l'estructura d'edat de la població que hi resideix.

Per altra banda, cal no oblidar la reestructuració econòmica, social i urbana que està experimentant el districte de Ciutat Vella, com a resultat de la reconversió urbanística dels darrers anys, procés conegut com a gentrificació. Entre les diverses transformacions que implica aquest procés destacarem les que afecten la composició sociodemogràfica de la població que viu al barri. Aquest fenomen podria explicar bona part de l'augment de ciutadans europeus que hi resideixen en la darrera dècada, sense oblidar-nos de la presència d'estudiants procedents de la Unió Europea, que tot i que difícilment apareixeran en una operació censal, és més fàcil enregistrar-los en el Padró continu. Com en el cas anterior, l'aportació migratòria contribueix al rejueniment de la població del barri, però s'haurà de situar en termes generals en un context directament relacionat amb la recomposició de la propietat i de la qualitat de vida: les intervencions urbanístiques que n'han alterat la fesomia, i indubtablement el mercat de l'habitatge incideixen també en l'estructura per edats de la població resident.

Les característiques demogràfiques de la població indiquen un gran potencial de creixement a causa tant de l'accessibilitat a l'habitatge com de l'atracció efecte de les cadenes migratòries. Per fi, s'haurà de tenir en compte que aquest increment de població es traduirà tant en un augment de la dimensió de la llar com en la creació de noves. L'increment de noves llars, a més de les sorgides del reagrupament familiar, haurà de comptar amb les que es deriven de la mateixa dinàmica familiar: dissolució i formació de noves famílies, i cessació de la cohabitació de diferents nuclis familiars en un mateix habitatge, principalment.

Grup 2

El Grup 2 destaca per un habitatge determinat per l'antiguitat de la construcció, en un terme mig de l'observada al Grup 1 i a la resta de grups definits. Presenta també proporcions de població estrangera superiors a la mitjana, i en aquest cas, en la seva composició hi estan més representades les persones de nacionalitats llatinoamericanes. A diferència però del Grup 1, tot i els valors registrats tant en el percentatge sobre la població total com en el nombre absolut, de moment no es pot parlar d'una forta concentració de persones de nacionalitat estrangera.

Aquest segon grup, compost pels cinc barris del districte de l'Eixample, més el Poble-sec i Gràcia, aplega el 27% de tota la població estrangera. És un grup definit al voltant d'habitatges d'antiguitat superior a la mitja de la ciutat, al mateix temps que trobem altes densitats d'edificació. El Poble-sec, amb pitjors condicions d'habitatge respecte la mitjana dels altres barris i la Dreta de l'Eixample, més ben situada, representen els extrems de la situació en aquest grup. El Poble-sec s'acosta a característiques mostrades pel Grup 1, i la Dreta de l'Eixample al Grup 5, fet que simptomàticament també es verificarà en la població de nacionalitat estrangera que hi trobarem.

La proporció d'estrangers és superior que en el total de Barcelona, el 5,4%. Els barris de l'Eixample se situen al voltant d'aquesta xifra, amb tan sols un 4,3% a Gràcia i, en canvi, un 8,6% al Poble-sec. Tot i que en tots els barris les nacionalitats del continent americà són majoria, a la Dreta de l'Eixample estan molt més representats els ciutadans de la Unió Europea, mentre que al Poble-sec apareixen especialment els africans, en concret els marroquins, amb

una continuïtat, en aquest cas, de les pautes de poblament del barri veí del Raval.

Les nacionalitats més freqüents per al conjunt del Grup 2 són el Perú, l'Equador i el Marroc. Les dues primeres nacionalitats, que es caracteritzen per ser les més disperses en la seva distribució territorial a Barcelona mostren una relativa alta concentració de població en els barris englobats dins d'aquest grup. Així, les persones de nacionalitat peruana, assentades gairebé en tots els barris, concretament al Poble-sec, Sant Antoni, Esquerra de l'Eixample i Estació Nord hi són amb més intensitat que al conjunt del municipi. Per altra banda, les persones de nacionalitat equatoriana, si bé tenen una major concentració al Gòtic i al Raval, en tres dels barris corresponents al Grup 2, Poble-sec, Esquerra de l'Eixample i Sagrada Família també assoleixen una concentració significativa. En canvi, la distribució de la població marroquina segueix una pauta diferent, ja que, a excepció del Poble-sec està subrepresentada en tota la resta de barris d'aquest grup. Per últim, cal destacar que és dintre dels límits d'aquest grup on resideix el 43% dels ciutadans de nacionalitat xinesa, que presenta nivells de concentració superiors als altres barris, en menor grau a Sant Antoni i al Poble-sec.

El districte de l'Eixample aplegava l'any 1996 la major proporció de llars on residien estrangers de tot el municipi, amb un 19,3% del total de llars, i, excepte a Sagrada Família, la resta de barris del Grup 2 obtenia percentatges de llars amb estrangers superiors al total del municipi. Per altra banda, aquestes mateixes Zones Estadístiques Grans localitzaven una proporció més elevada de llars sense nucli i de llars unipersonals que a d'altres, en detriment de la llar formada per una parella i els fills o les monoparentals, tot i que continués essent l'estructura de la llar més estesa. Això pot informar-nos tant d'una presència important de població estrangera que es troba en un primer estadi migratori com d'una singularitat estretament lligada a l'origen i l'ocupació dels migrants. En el primer cas, aquests barris actuarien com una segona corona d'implantació de població de nacionalitat estrangera, on la població aquest cop predominant seria la llatinoamericana. En el segon, podríem suposar en termes generals un poder adquisitiu més alt per accedir als habitatges d'aquests barris (en contraposició a residir a Ciutat Vella), relacionat amb un nivell d'estudis en general superior a la mitjana dels residents al Grup 1 en alguns casos o a l'ocupació en d'altres, com a aproximació a la situació socioprofessional. També podríem arriscar la hipòtesi que el seu origen nacional els fa més accessible l'accés a un parc d'habitatges generalment en millors condicions que l'observat en el grup anterior, per no patir estereotips tant negatius com en els d'altres orígens. Per últim, i en part per les mateixes raons exposades, el que trobem amb major freqüència és la residència conjunta amb població de nacionalitat espanyola (nascuda o no a Espanya), per raons d'habitatge i família o ocupacionals. L'alt nivell d'envelliment presentat en aquesta zona, amb proporcions de població de seixanta-cinc anys i més al voltant del 26 %, per sobre del conjunt de la ciutat, amb condicions similars en l'habitatge, podria explicar aquestes singularitats. La cura de persones grans és una de les activitats en què s'ocupen part dels residents estrangers.

Grup 3

Els barris del Grup 3 són definits a partir de característiques de l'habitatge força homogènies, producte de la concentració en el temps de la construcció de la major part del seu parc d'habitatges. Tenen en general menor antiguitat i superfície, alhora que hi resideix una població relativament jove, en comparació a la resta de Barcelona. La població de nacionalitat estrangera (a excepció de Trinitat Vella), mostra les concentracions més baixes en relació a la població total, tot i que en ascens en els darrers anys. Encara

que majoritàriament aquesta població sigui originària de països llatinoamericans, la població d'origen marroquí hi té un pes important.

Dins del Grup 3 són compresos nou barris de Barcelona, situats (a excepció de Zona Franca-Port) a l'extrem nord-est del municipi, en una posició força perifèrica. Agrupen el 10,9 % dels estrangers i es caracteritzen pel fet que el pes proporcional respecte el total de la població és la meitat que en el conjunt de Barcelona, el 2,4 %. Ens referim als barris de Ciutat Meridiana-Vallbona, Trinitat Vella, Vall d'Hebron, Bon Pastor, Horta, Roquetes-Verdum, Barri Besòs, Verneda i Zona Franca-Port. Són barris que en relació a l'habitatge destaquen per tenir unes mitjanes de superfície menors a les de la resta de la ciutat, explicable per l'antiguitat també menor de la majoria d'habitatges, construïts als anys seixanta i setanta. Al mateix temps, l'estructura d'edats de la població d'aquests barris és, a grans trets, la més jove de Barcelona, tant a l'any 1991 com al 2001; tots els barris mostren proporcions de majors de seixanta-cinc anys inferiors al conjunt de la ciutat. La relació entre aquests dos fets ens indica que malgrat la relativa joventut dels residents actuals, són barris amb un potencial d'envelliment elevat, ja sigui per la mateixa evolució dels grups d'edat, com per la contínua pèrdua de població jove. Aquest fet es veu corroborat si observem com molts d'aquests barris estan compresos entre els que han registrat majors pèrdues de població en els darrers anys.

A excepció de Trinitat Vella, on la proporció d'estrangers l'any 2001 és superior a la mitjana de la ciutat (6,7%), tot i que quantitativament es tracta de xifres reduïdes, a la resta de barris la població de nacionalitat estrangera ha estat molt poc representada. Excepcionalment, Trinitat Vella mostra una concentració de població marroquina elevada, ja des de l'any 1991, i que a l'any 2001 representava el 53 % dels estrangers del barri. Aquesta característica, singular tant entre els barris compresos en el Grup 3 com també en els del Grup 4, l'hauríem de relacionar amb una lògica poblacional que es connecta més amb el que succeeix al municipi veí de Santa Coloma de Gramenet, on la població d'origen marroquí és, ja des de 1991, important, que no pas amb la dinàmica interna de la ciutat de Barcelona. Amb una tipologia de l'habitatge amb certa continuïtat morfològica amb el municipi veí, Trinitat Vella es confereix com una excepció entre els barris del seu entorn barceloní. A més, en les dades de l'any 2001 també trobem proporcions elevades d'altres nacionalitats, com és el cas dels ciutadans del Perú o de Colòmbia, així com el conjunt d'europes amb nacionalitats de països extracomunitaris.

Les nacionalitats més nombroses en els barris del Grup 3 són l'Equador, el Marroc i el Perú. Com en el conjunt de la ciutat, el Grup 2 o bé el 4, la població amb nacionalitats del continent americà és majoritària (exceptuant Trinitat Vella). Com a tret diferencial destaca la major proporció de ciutadans d'origen africà, ja que sis dels barris esmentats superen la mitjana del municipi. Trobarem casos puntuals de lleugera concentració espacial, com els equatorians a Roquetes-Verdum i els colombians i argentins a la Vall d'Hebron.

Quant a la composició de la llar, és difícil extreure'n conclusions lligades a l'habitatge, a causa de les baixes proporcions d'estrangers l'any 1996 i als canvis experimentats des d'ençà, tant en el creixement com en la composició de la població immigrada. Tan sols comentarem que les dades disponibles de l'any 1996 ens informen d'una situació amb majors proporcions de llars formades conjuntament per estrangers i espanyols, al mateix temps que una menor representació de llars unipersonals, cosa que ens fa pensar en una segona etapa de la immigració amb més representació de població assentada.

Els grups 3 i 4 inclouen un conjunt de barris on el fenomen migratori actual pren menor rellevància en comparació a la resta del municipi. Aquests barris, d'altra banda, es corresponen amb aquells construïts al voltant dels anys

seixanta i setanta, coincidint amb els anys en què les migracions amb origen de la resta de l'Estat espanyol prenen una major empenta. Tant les condicions de l'habitatge com les característiques de la població resident apareixen força més homogènies que no pas entre els altres grups descrits, aquesta aparent homogeneïtat però, respecte a l'habitatge i a les condicions de vida en general, amaga força heterogeneïtat dins un mateix barri. Les dades analitzades a nivell de Zona Estadística Gran no ens permeten diferenciar d'una forma més clara aquests 22 barris, i les dades existents a nivells inferiors no són representatives ni hem pogut tenir-hi accés. Per tant, la divisió que hem fet aportarà poques diferències en el nombre dels residents estrangers, diferències d'altra banda mínimes en l'actualitat, ja que la major part dels barris mostren tan sols el resultat dels fluxos migratoris arribats aquests darrers cinc anys. Abans de presentar el Grup 4, recordarem un cop més que en el districte de Sant Martí (inclòs en els grups 3 i 4) les característiques de l'habitatge poden haver sofert fortes variacions, ja que és un dels districtes que ha experimentat notables canvis urbanístics en els darrers deu anys i que han tingut una repercussió determinant tant en el mercat de l'habitatge com en la composició de la població resident.

Grup 4

En els tretze barris que componen el grup és on viu la proporció més gran de població de nacionalitat estrangera, el 30 %, tot i que tan sols representa el 3,8 % dels residents. Aquestes proporcions es mouen en els diversos barris en percentatges iguals o lleugerament inferiors al conjunt de Barcelona, normalment superiors, però, als observats en el Grup 3. Si la dispersió en les característiques dels habitatges en cada barri no fos molt gran, o no estigués determinada per la nacionalitat, ens trobaríem amb què gairebé una tercera part de totes les persones de nacionalitat estrangera viuen en habitatges amb condicions molt semblants a la mitjana dels habitatges de Barcelona.

Els barris del Grup 4 es caracteritzen per mostrar una situació de l'habitatge força similar a la de la mitjana de la ciutat, tot i que normalment amb valors lleugerament inferiors (per exemple menor antiguitat i superfície). Són barris que inclouen una gran heterogeneïtat de situacions. Els tretze barris esmentats són: Guinardó, Vilapicina-Turó de la Peira, Bordeta-Hostafrancs, Font de la Guatlla, Vallcarca, les Corts, Fort Pius, Sagrera, Sant Andreu, Sants, Clot, Congrés i Poblenou.

En el conjunt del Grup 4 les tres primeres nacionalitats són de l'Equador, Perú i Colòmbia. La presència de l'Equador com a primera nacionalitat, tant en el Grup 3 com en el 4, ens dóna a entendre la importància dels darrers cinc anys en l'evolució de la població estrangera d'aquests barris. Així doncs, parlem de zones estadístiques grans on els estrangers amb nacionalitats americanes són sempre el primer origen continental, representen, en tot cas, més del 40 % dels residents estrangers del barri. En comparació al Grup 3 hi destaca una proporció superior de ciutadans europeus, especialment als barris de Vallcarca i les Corts, on els europeus ja representaven bona part dels estrangers que hi residien l'any 1991.

Grup 5

Els barris compresos en el Grup 5 presenten en general les millors condicions en l'habitatge de tots els barris del municipi. Amb una proporció de persones de nacionalitat estrangera similar al conjunt de la ciutat, parteixen però, d'una situació l'any 1991 on s'apreciaven alts nivells de concentració. Els principals trets de la població que hi habita estan lligats al seu origen, la majoria dels

residents estrangers són procedents de països desenvolupats. Destaquen també per mostrar altes proporcions de concentració espacial, de forma similar al que succeïa al Grup 1, tot i que en una situació clarament divergent.

En el Grup 5 trobem compresos els tres barris del districte de Sarrià-Sant Gervasi més Pedralbes, i es caracteritza per ser la zona de Barcelona on es troben els habitatges més qualificats i alhora els més cars. En aquests barris hi viu el 9,3 % dels estrangers de Barcelona, que representa el 4,7 % dels residents, mitjana lleugerament inferior a la de la ciutat. Les nacionalitats més freqüents es diferencien de la resta d'agrupacions. Així, trobem en les tres primeres posicions persones d'altres països de la Unió Europea: França, Itàlia i Alemanya. En els quatre barris, sempre apareixerà una nacionalitat europea com a nacionalitat més representada, fet que en la resta del municipi solament podrem constatar a la Dreta de l'Eixample (possiblement el barri on molts dels aspectes de l'habitatge s'assemblen als del Grup 5).

Una de les característiques que diferencia aquests barris és la major feminització de la població estrangera, sobretot si tenim en compte que el col·lectiu amb més presència, el dels ciutadans europeus, presenta un nombre d'homes lleugerament més elevat que el de dones. Aquesta feminització, per sobre dels nivells habituals en el cas americà (arriba al 64 %), i que inverteix la situació en els cas africà i asiàtic, podria ser a causa de la presència de dones dedicades al treball domèstic que resideixen en el mateix domicili de què s'ocupen. Tot i que la feminització de la població de nacionalitats no europees es dona en els quatre barris, a Vallvidrera-les Planes no es reflecteix en el total de població, ja que els europeus representen el 65 %. Per tant, la presència de població de nacionalitat estrangera sembla restringida als estrats superiors, en major part amb nacionalitats europees, concretament de la Unió Europea i altres nacionalitats de països desenvolupats amb nivell superior d'estudis com el cas de la població amb nacionalitat japonesa. La presència d'estrangers en el servei domèstic arriba a representar la concentració d'algunes nacionalitats relacionades amb aquesta activitat, com és el cas del barri de Pedralbes amb la nacionalitat filipina. En aquests quatre barris es donen al mateix temps dos fenòmens: la proporció d'europeus superior, i la proporció d'africans menor (sols hi trobem un 2,1 %). Tot i les importants transformacions experimentades pel municipi en la composició per nacionalitats en aquesta darrera dècada, els barris del Grup 5 es configuren com els menys sensibles als canvis en l'evolució.

En la tipologia de la llar, malgrat que presenti distribucions no gaire allunyades d'altres barris, destaca per l'existència de llars unipersonals amb gent gran, amb una estructura més similar al conjunt de la població de Barcelona que no a la situació de la població estrangera. A les llars sense nucli, on la població major de 64 anys està també força representada, ens podem trobar, per contra, amb una situació en què persones joves estrangeres es dediquin a la cura de persones grans (amb nacionalitat espanyola o no), en règim d'interinatge.

Pel que fa a la composició per grups d'edat, aquests barris destaquen l'any 2001 per tenir tots proporcions de menors de quinze anys superiors a la mitjana de Barcelona. La població de nacionalitat estrangera, en contrast, presenta una major proporció de gent gran, la qual cosa pot indicar una població amb més anys de residència al municipi.

Recordem que tres d'aquests barris han estat els que menys creixement han experimentat en aquests darrers deu anys, Sarrià, Sant Gervasi i Pedralbes, en funció més de l'evolució de la població originària de països desenvolupats que no pas del conjunt d'estrangers.

Algunes reflexions al voltant de l'habitatge i l'assentament de la població estrangera

El nostre propòsit a l'hora d'establir una tipologia era aproximar-nos a les condicions de l'habitatge de la població de nacionalitat estrangera al municipi de Barcelona. Com dèiem a la introducció, les intervencions urbanístiques que s'han produït a Barcelona a partir de la data del cens, poden haver fet variar la situació d'alguns dels barris, sobretot aquelles intervencions que han modificat d'una forma fonamental el règim de tinença predominant o el preu de l'habitatge. No obstant, tot i que les transformacions que es produeixin en el futur en el mercat de l'habitatge i en l'evolució demogràfica dels barris facin canviar la tipologia construïda, difícilment trencaran la polarització entre els grups extrems. És previsible que el pes de la població de nacionalitat estrangera que trobem al Grup 5 minvi mentre que el del Grup 1 s'incrementi, sobretot en termes relatius, malgrat tot però, les característiques de la població i la polarització observada si no augmenten, com a mínim es mantindran durant força temps.

A desgrat que presumiblement el municipi de Barcelona anirà disminuint el seu pes relatiu quant a població de nacionalitat estrangera tant dins la regió metropolitana com en el conjunt de Catalunya, els fluxos migratoris dirigits al municipi seguiran creixent de forma molt important. En primer lloc, Barcelona manté les raons que expliquen fins ara el seu paper de porta d'entrada a Catalunya: un paper central dins l'àrea metropolitana reforçat en aquest cas pel coneixement de la ciutat en l'àmbit internacional, les ocupacions que ofereix la ciutat, i la preexistència de cadenes migratòries en serien els principals factors a considerar. És difícil en aquests moments pronunciar-se sobre l'evolució econòmica del futur, que sembla que vagi cap a una recessió, en tot cas l'efecte desigual d'aquesta conjuntura econòmica entre els països d'origen i els receptors, fins i tot considerant l'horitzó econòmic més pessimista, faria de Barcelona un lloc d'arribada.

El creixement de la immigració anirà acompanyat de visibles canvis en l'estructura per sexe i edat, tant dels nous fluxos migratoris com de la població resident. Comptarem amb tres tipus de factors que incidiran en aquest canvi:

- a) factors del mateix procés migratori;
- b) factors que incideixen en l'augment de la demanda en el sector terciari, i
- c) factors exògens.

En el primer cas, haurem de comptar amb l'efecte del reagrupament familiar (pel qual arribaran més infants i més dones). Al reagrupament familiar haurem d'afegir els fills nascuts a Catalunya, i l'evolució de la població resident, a falta de conèixer els efectes de possibles retorns. El segon factor serà l'augment de la demanda en el sector terciari, especialment important en els municipis grans com Barcelona. Bona part d'aquesta demanda és coberta per dones. Al mateix temps, podem suposar que la creixent participació de la dona en el mercat laboral produirà un increment de la demanda en el sector domèstic, ja sigui per tenir cura dels fills o de familiars amb discapacitats i, especialment, de gent gran. Aquest darrer factor es veurà ampliat per l'augment de l'esperança de vida i la verticalització de les estructures familiars. Per últim haurem de comptar amb un tercer factor, aquest de caire exògen, com els canvis del paper de la dona, i en especial del seu nivell d'instrucció, en el país d'origen, i que pot produir un augment dels fluxos migratoris protagonitzats per dones amb independència del reagrupament familiar. Aquesta possible feminització dels fluxos migratoris, que és la tònica general en les grans ciutats, s'ha vist l'any 2001 i es veurà els anys vinents pertorbada pels efectes de la regularització del 2000, que es concretarà especialment amb l'arribada de treballadors de països en via de desenvolupament, en la major part homes.

Es modificaran, tant en nombres absoluts com relatius, la presència per nacionalitats de les migracions i l'assentament resultant. El cas de la població de nacionalitat equatoriana, pràcticament inexistent l'any 1996 i primera nacionalitat l'any 2001 a Barcelona, exemplifica la variabilitat dels fluxos migratoris, que afectaran de forma preferent la ciutat de Barcelona en el context català. El mateix i encara amb més intensitat podria succeir amb la migració argentina, tenint en compte l'evolució econòmica d'aquest país, d'un costat, i l'existència al municipi de Barcelona en particular i a Catalunya en general (sobretot a la Regió metropolitana) d'anteriors onades migratòries d'argentins. Per altra banda, per les nacionalitats més disperses en el territori, els fluxos esperats tampoc no es concentraran al municipi de Barcelona, aquest podria ser el cas de la immigració marroquina.

L'increment en el volum dels fluxos migratoris, i per tant en el nombre de persones assentades al municipi, així com el temps que porten aquestes persones residint a Barcelona, es traduirà en la formació de noves llars i per tant, en un creixement notable en la demanda del nombre d'habitatges per la població estrangera. El nombre de llars es multiplicarà tant per la contribució de nous fluxos migratoris com per la mateixa dinàmica del cicle familiar dels individus que viuen en les llars ja existents, sigui pel reagrupament familiar, sigui per la formació d'una nova família, amb persones estrangeres o no, que viuran a Barcelona.

A l'evolució futura, a partir de l'any 2001, encara que el lloguer no deixi de ser la forma de tinença preeminent entre les persones de nacionalitat estrangera, no hem de descartar un augment de la propietat lligada a l'assentament definitiu de la població immigrada. El lloguer seguirà relacionat tant amb la provisionalitat residencial com amb l'extrem de la polarització social. Haurem de tenir en compte, però, que per a la majoria de la població immigrada, igual que per a la població total, la propietat de l'habitatge és una aspiració vista com inversió en seguretat, i que possiblement la capacitat d'estalvi de les persones immigrades de nacionalitat estrangera sigui, en els primers anys, molt elevada.

El que anteriorment s'ha dit, tant per al lloguer com per a la propietat, pot disparar-se en certs barris segons l'estructura d'edat de la població resident i del progressiu envelliment dels mateixos habitatges. Haurem d'estar especialment atents, doncs, a l'evolució dels barris construïts al voltant dels anys seixanta i setanta (que en la tipologia de barris assenyalàvem com a Grups 3 i 4), que a hores d'ara no destaquen pel nombre de residents estrangers.

Tot i que l'anàlisi demogràfica pot marcar les tendències a curt termini, cal tenir present, per acabar, que la intervenció pública i el mercat de l'habitatge seran els factors determinants de l'evolució final.

Conclusiones

Nuestro propósito, a la hora de establecer una tipología, era aproximarnos a las condiciones de la vivienda de la población de nacionalidad extranjera en el municipio de Barcelona. Tal y como decíamos en la introducción, las intervenciones urbanísticas que se han producido en Barcelona a partir de la fecha del censo, pueden haber hecho variar la situación de alguno de los barrios, sobre todo aquellas intervenciones que han modificado de una forma fundamental el régimen de tenencia predominante o el precio de la vivienda. No obstante, aunque las transformaciones que se produzcan en el futuro en el mercado de la vivienda y en la evolución demográfica de los barrios hagan cambiar la tipología construida, difícilmente romperán la polarización entre los grupos extremos. Es previsible que el peso de la población de nacionalidad extranjera que encontramos en el Grupo 5 disminuya mientras que el del Grupo 1 se incremente, sobre todo en términos relativos, a pesar de todo, las características de la población y la polarización observada si no aumentan, como mínimo se mantendrán durante bastante tiempo.

A pesar de que presumiblemente el municipio de Barcelona irá disminuyendo su peso relativo en cuanto a la población de nacionalidad extranjera tanto dentro de la región metropolitana como en el conjunto de Cataluña, los flujos migratorios dirigidos al municipio seguirán creciendo de forma muy importante. En primer lugar, Barcelona mantiene las razones que explican hasta ahora su papel de puerta de entrada a Cataluña: un papel central en el área metropolitana reforzado en este caso por el conocimiento de la ciudad en el ámbito internacional, las ocupaciones que ofrece la ciudad, y la preexistencia de cadenas migratorias serían los principales factores a considerar. Es difícil en estos momentos pronunciarse sobre la evolución económica del futuro, que parece que vaya hacia una recesión, en todo caso el efecto desigual de esta coyuntura económica entre los países de origen y los receptores, incluso considerando el horizonte económico más pesimista, haría de Barcelona un lugar de llegada.

El crecimiento de la inmigración irá acompañado de cambios visibles en la estructura por sexo y edad, tanto de los nuevos flujos migratorios como de la población residente. Contaremos con tres tipos de factores que incidirán en este cambio:

- a) factores del propio proceso migratorio;
- b) factores que inciden en el aumento de la demanda en el sector terciario y
- c) factores exógenos.

En el primer caso, tendremos que contar con el efecto del reagrupamiento familiar (por el que llegarán más niños y más mujeres). Al reagrupamiento familiar tendremos que añadir los niños nacidos en Cataluña y la evolución de la población residente, a falta de conocer los efectos de posibles retornos. El segundo factor será el aumento de la demanda en el sector terciario,

especialmente importante en los municipios grandes como Barcelona. Buena parte de esta demanda queda cubierta por mujeres. Al mismo tiempo, podemos suponer que la creciente participación de la mujer en el mercado laboral producirá un incremento de la demanda en el sector doméstico, ya sea para cuidar de los hijos o de familiares con discapacidades y, especialmente, de personas mayores. Este último factor se verá ampliado por el aumento de la esperanza de vida y la verticalización de las estructuras familiares. Por último tendremos que contar con un tercer factor, éste de cariz exógeno, como son los cambios del papel de la mujer, y en especial de su nivel de instrucción, en el país de origen, y que puede producir un aumento de los flujos migratorios protagonizados por mujeres con independencia del reagrupamiento familiar. Esta posible feminización de los flujos migratorios, que es la tónica general en las grandes ciudades, se ha podido ver durante el año 2001 y que se concretará especialmente con la llegada de países en vía de desarrollo, mayoritariamente hombres.

Se modificarán, tanto en números absolutos como en relativos, la presencia de nacionalidades de las migraciones y el asentamiento resultante. El caso de la población de nacionalidad ecuatoriana, prácticamente inexistente en el año 1996 y primera nacionalidad en el año 2001 a Barcelona, ejemplifica la variabilidad de los flujos migratorios, que afectarán de forma preferente la ciudad de Barcelona en el contexto catalán. Lo mismo y aún con más intensidad podría suceder con la migración argentina, teniendo en cuenta la evolución económica de este país, de un lado, y la existencia en el municipio de Barcelona en particular y en Cataluña en general (sobre todo en la Región metropolitana) de anteriores olas migratorias de argentinos. Por otro lado, para las nacionalidades más dispersas en el territorio, los flujos esperados tampoco no se concentrarán en el municipio de Barcelona, éste podría ser el caso de la inmigración marroquí.

El incremento en el volumen de los flujos migratorios, y por tanto en el número de personas asentadas en el municipio, así como el tiempo que llevan estas personas residiendo en Barcelona, se traducirá en la formación de nuevos hogares y por tanto, en un crecimiento notable en la demanda del número de viviendas para la población extranjera. El número de hogares se multiplicará tanto por la contribución de nuevos flujos migratorios como por la propia dinámica del ciclo familiar de los individuos que viven en los hogares ya existentes, sea por el reagrupamiento familiar, sea por la formación de una nueva familia, con personas extranjeras o no, que vivirán en Barcelona.

A la evolución futura, a partir del año 2001, aunque el alquiler no deje de ser la forma de tenencia preeminente entre las personas de nacionalidad extranjera, no hay que descartar un aumento de la propiedad ligado al asentamiento definitivo de la población inmigrada. El alquiler seguirá relacionado tanto con la provisionalidad residencial como con el extremo de la polarización social. Tendremos que tener en cuenta, no obstante, que para la mayoría de la población inmigrada al igual que para la población total, la propiedad de la vivienda es una aspiración vista como una inversión en seguridad y que posiblemente la capacidad de ahorro de las personas inmigradas de nacionalidad extranjera sea, en los primeros años, muy elevada.

Lo que anteriormente se ha dicho, tanto para el alquiler como para la propiedad, puede dispararse en ciertos barrios según la estructura de edad de la población residente y del progresivo envejecimiento de las propias viviendas. Tendremos que estar especialmente atentos, pues, a la evolución de los barrios construidos aproximadamente durante los años sesenta y setenta (lo que en la tipología de barrios señalábamos como Grupos 3 y 4) que en estos momentos no destacan del número de residentes extranjeros.

Teniendo en cuenta el análisis demográfico puede marcar las tendencias a corto plazo, se debe recordar que la intervención pública y el mercado de la vivienda serán los factores determinantes de la evolución final.

Col·lecció

Qüestions d'habitatge

coordinada per **Joan Carles Fernández**

Textos

Andreu Domingo i Valls

Jordi Bayona i Carrasco

© Ajuntament de Barcelona. Patronat Municipal de l'Habitatge

març 2002

Reservats tots els drets d'edició

Edició a cura de

Patronat Municipal de l'Habitatge

Correcció lingüística

Centre de Normalització Lingüística de Barcelona

Disseny gràfic de la col·lecció

Claret Serrahima i Associats, s. l.

Fotocomposició i fotomecànica

Baber, s.c.p.

Imprimeix

Gràfiques l'Empordà

Diputació, 49, 08015 Barcelona

Dipòsit Legal B-42924/2001

Població amb nacionalitat d'algun país africà

6.045 homes

3.952 dones

